

ԵՐԵՎԱՆԻ ՈՅՍԱ ԵՐԵՐԵՏԵԼԻՆ

ՕՐԵՊԻՐ ԲԵՂ ԵՐԵՎԱՆԻ ՌԵՆԵՍԱՆՍԻՆԵՆ, ԵՒ ԼՈՒԻՏԻՆԻՆԵՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

3 Դեկտեմբեր

Անցած ամսու վերջերը, Բարձրագոյն Գոսուրը եղած մեծ խորհուրդին մէջ, որ յատկապէս Վոսմանտոր Կարիէի ըրած գաղափարներէն համար էր, Օսմանեան Տէրութիւնը ամենեւին չընդունեց. ան դաշինքը, վասն զի ինք իր զինուոր ըրած էր առանց հարցնելու Վ. Երրային, ու չորս Տէրութեանց, յետոյ գաղափարային Գոսուրներուն յայտնեց իր ահաւորութիւնը:

Բարձրագոյն Գոսուր վարմունքը զինովին համեմատ է լծառայու պայմանագրութեանը, որու մէջ գրված է թէ ինչ որ հարկաւոր ըլլայ որոշել Լազիստական Կործոյ համար, գաղափարային Տէրութեանց միաբանութեամբ պիտոր ըլլայ:

Կերենայ որ Վարդապետ Սթոփֆորդը աղէկ գիտէր աս բանը, ինչու որ Վոսմանտոր Կարիէի գաղափարները ձեռքը հասնելուն պէս, կանչել տրվաւ Սթոփֆորդը պետք ու Սթոփֆորդը փաշան, որ իրենցին մէկէն յայտաբարութիւն մը գրեցին, ու իսկոյն Լազիստական խորհրդին համար պէյին հետ, որ փաշային կողմէն է կած էր հրաման տանելու համար Խալաֆի փաշային որ Լազիստական պարպէ:

Վոսմանտոր Կարիէն զէջ գիտաւորութիւն չունէր, միայն թէ Լազիստական հեռուանց պաշտոններ (պոստիստ) հրամանատար ըլլալով, իր ունեցած իշխանութեանը սահմանէն դուրս ելաւ, առանց հրամանի գաղափար ընելով: Բայց բարձրագոյն Կարիէն Սթոփֆորդին ու Բարձրագոյն Գոսուրը յայտարարութիւնները, ժամանակին Լազիստական կը հասնին, ու չեն թողնուր որ նորէն չփոխվին աս գործը:

Սեր տղը քանի անգամ որ միաբանութիւն ըրած է մէկըմէկու հետ, մանաւանդ մեծամեծները, շատ ազգօգուտա ու աշխարհաշէն գործեր առաջ տարեր են, ասանկ որ քիչ կը պանդի միաբանութեամբ ըրած ազգօգուտ գործերն ուրիշ ազգայն մէջ, բայց եթէ ասոր հակառակը՝ անմիաբանութիւնը ու տնաւեր նախանշարի մէջընին, յետին լծառայութեան մէջ ընկեր են միշտ: Եւ ըստմանը գրեթէ աչքով կը տեսնենք մեր ազգին վրա, ու այնչափ տեղեկ կըր աս պատմութեանը որ եթէ հինգ վեց տարեկան հայկազուն աղէկի մը հարցնենք թէ՛ այս ինչ լծառայութիւնը ինչու եկաւ ազգին վրան, իսկոյն պատմականը կուտայ ըսելով՝ վասն զի մեծ ու պղտիկ մէկ մէկու հետ միաբանութիւն չունին, ու մէկըմէկու վրա կը նախանշին:

Պատմութիւն կարգադրութիւնը լաւ կը տեսնեն Զաքէի ճաշոց գէմըրած հաւածանացը տեսնել, չար վա-

— Կըսվի որ՝ անցած չորեքշաբթի օրվան խորհուրդին մէջ, յատկապէս արքունի եկամուտներուն վրայ խօսելով, որոշել են որ՝ տասանորդը (էօշիւրը) ասկից ետեւ հրապարակաւ ծախվի (մէզաթ ըլլայ) ամեն ահաւոր Եւ բանը շատ զովութեան արժանաւոր է, թէ որ յիշատակ ասանկ վրձնած են նա. վասն զի շատ ապիւններ յատաճ կուգան ասկից: Զախալանց ծախքերը իրենցին ի զատ՝ տասանորդ ծախքով համար, աս միշտով կը վերցնեն Տէրութիւնը շատ զէջ ստիւրութիւններ ու մեծամեծ անկարգութիւններ, որ յաճախ կընեն աս եկամուտին վերակացունքը. մանաւանդ՝ երբոր մայրաքաղաքին հետու ահաւոր կըր գտնվին, ու ընդ ըրած անօրէնութիւններուն զէջ, ամենեւին բերան չի կրնար բանալ խեղճ ծաղկաւոր: Բայց աս անկարգութիւնները չեն կրնար ընել դեպիս անեղօղնքը, որ չըլլայ թէ ծաղկաւորը բոլոր բանայ իրենց գէմ, ուստի պարտաւոր կըլլան արգարութեամբ ծաղկելու աս հարկը: Վերջապէս, աւերող ծախքը (խաւաֆը) արգիւնելու միշտ մը կըլլայ աս կանոնը, ու Տէրութիւնն ալ առաջաջ կը հասկնայ որ արդի եկամուտ ունենալու ու ծաղկելու ասանկ:

— Պարսից զեպարնը՝ անցած հինգ շաբթի առջիւրութիւն գնաց նորին Վոսմանտոր Ռեֆիա փաշային, որ սիրով ընդունեց անոր աստիճանին արժանաւոր պատիւը տալով:

— Հասան պէյը, մարտատունի նախկին աստիճան հրամայու Սուլաթը եղաւ:

— Սուլա Սալիֆէի էֆենտին հետ երկու երեւելի սրբֆերուն, փառաւոր սուր մը տրվաւ Տէրութիւնը, ամեն կարողութեամբ (էշեյնիւրով) գործարկած, ու ամիսն ալ 25 հազար զուռուշ կուտայ անոնց:

ասկին գործերը եւ ուրիշ աշխարհներուն ըրած անմիաբանութիւնը ու նախանշար, որոնցմով տալիսու վրա եղաւ Հայաստան, ու այնչափ մարդիկ շարքովեցան: Բայց րատունեաց տէրութեան ասանկ, հոշակաւոր Լին մայրաքաղաքին արտասուելի պատմութեանը մէջ կը տեսնեն որ՝ քանի որ նախադրութիւնը միաբանական սիրով կապած էին մէկըմէկու հետ, ինչու շատ զօրապէս հայերը, զիտութիւնը ծաղկեցաւ, հարստութիւնը անպիկ ծաղը հասաւ, քաղաքը՝ աշխարհի երեւելի ու փառաւոր մայրաքաղաքներուն կարգը անցաւ, ու հայոց ահաւոր նախնեքը ահաւորով մէջ կը պահէին բոլոր լծառայութիւնը: Բայց երբոր նախադրութիւնը լծառայ, երբոր այն յաւիտեանական նախատեսաց արժանի վեհա Սարգիսը իր մասնութիւնը իր չարութիւնները ըրաւ ի ֆրանս ազգին, չի մնաց անասնը՝ ոչ Լին, ոչ լծառայ, ոչ զի տալիս է ոչ հարստութիւն, վասն զի լծառայները, որ անպիկ լծառային պէս հետուէն կեցեր կը գիտէին բոլոր կը վախճային մօտենալու, իսկոյն վրա հասան ոստակոյն ըրին Լին իր Դիրակի գաւառից, մեծագոյն հարստ-

— Պարստաւոր փաշան ընտանեցուցած փիղ մը խրկեց Երբային որ կիրակի օրը Պօլսոյ մէջ պտըտցուցին, կըսին որ նորին Վ. հաւաքութիւնը միտք ունի Լաւորից կայսեր ընծայելու գաղափար:

— Երբեմնուպօքի կատարելի Լաքիֆ փաշան երբոր արտաքինացաւ, փաշայութեան աստիճանը կորսնցունելէն ետեւ, նախ օրը Դէյլիստամին ալ հրաման եղաւ որ՝ անոր մտերիմ ու չարութեանցը համարձակ իւրաքանչիւ էֆենտին միաբանութեան պատուանունը վերցնել, ու աս մայրաքաղաքին դուրս հանել:

Լալին պէյ ու Կուրէտտին պէյը, որոնց մէկը Օսմանեան տէրութեան իշխաւ պէյն է, ու միւսը՝ լծառայմանը, Լազիստական փախչելէն ետեւ, լծառայ Պաշայ շոգենաւոր Պօլսոյ եկան: Կըսվի որ՝ շատ զէջով կը յարգունեն ասանկ իրենց յանցաւոր ընթացքին վրայ, որ մասնիկ Լազիստ Կիւլի փաշային լծառայութեանը ահաւոր դրոշմ:

Խալաֆի փաշային շարժական ընդի (էշեյնիւրուն) ահաւորը (մէզաթը) արգարութեան Լաւանին հրամանաւոր հինգշաբթի օր սկսան: Պաշէ պէյը վերակացու է յիշեալ ահաւորին, ընկերութեամբ գրադիր մը արքունի գանձուն ու երկու Լազիստի զինաւորներու:

Անցած շաբթիվան բոլորոված առաջին վրա քննութիւն ըլլալով, երբոր աղէկ մը հասաւառվեցաւ, որ իրաւի լծառայ ստակին խարդախութիւն ընելու ջանք կընէ եղբ, ինչպէս տրվին զանի, ճշգրտաւ կարգաւորութեանը համեմատ:

Կըսվի որ՝ Սուլթան Պաշայի հրապարակը Կերտաքերի պալատին զինայը, քարաշէն ու ընդարձակ խաւան մը պիտոր կառուցանեն, Բարձրագոյն Գոսուրը քանի մը երեւելի պաշտօնատարներուն համար:

— Տաճկաստանի բարեկամները շատ ուրախ են ար-

տութիւնները կողպտեցին, բնակիչները շարքեցին ու գերի ըրին: չեղկընդեմամբն բան ընալին ըրին, ու հիմա քիչ քիչ անունը մնաց պատմութեան մէջ:

Տես անմիաբանութեան ըրած ստակի հետեւանքները, անի ինչպէս կը կուրացունէ մարդը որ իր ազգին առջեւ եղած միասը չի տեսներ, նաեւ չիտէ իր զրկութեամբները, որովհետեւ ինքը կաշխատի կը յոգնի իր տունը արեւել, կը հալի կը մաշի անարգ ու չար մախախտներէ: Բայց երջանիկ կը կարծէ զինքը: Բազմազան Լազիստան Հայր Ղուկասին չինած Լազիստան ըրած գրքը, երկար կը խօսի այս նիւթի վրա օրինակներով, կը ցանկացնէ որ՝ շատ կարգաւ ան վերքը մեր ազգը, մանաւանդ մեծամեծները, ու սորվէին ինչ ըսելու ազգ, ինչըսեւէ ազգասիրութիւն, ու տեսնէին անկից տուած եկած կենցաղաւորութիւնը, ու ետքը սկսէին անոր դարձադրութեանը: որով յիշատի կը փոխվէր ազգը բոլորովին ու նոր ոգիի մը տէր կըլլար, ձգեով իր փաստաւոր սկզբունքները:

Եւստա ամենայնի մեծ ուրախութիւն ասանկ, իմա-

արհեստներուն օր է օր առաջ երթալ տեսնալով աս մայրաքաղաքի մէջ : Ենցած օր կը ծանուցանէին Գանձաւոր զործատան հաստատութիւնը . ասօրվան օրս՝ մե տաքսէ՝ գուրպակ (չորս) շինելու գործատան վրա կը գուրցուի , նաև ուրիշ տեղմալ պիտի հաստատուի կը սեն , բեկու (չին) շինելու համար . ու ասոնց ամեն նալ հաստեան Գովհանէս Աղային ջանքովը :

Հինգշաբթի իրիկուն կրակ եղաւ Պօլիս , Սամաթեայու կողմը . բայց շատ փնաս չի տրված , շուտով մարեցին :

Հարաթ իրիկուն ալ ուրիշ հրդէհ մը պատահեցաւ Խոսեֆույն կողմը , ու երկու տուն երեցաւ :

Հասարակաց կաքաւու հանդէսները (պարտիզ) պիտոր սկսվին Պէյ օսլայի մէջ , ինչպէս որ անցած տարիները կըլային , բարեկենդանի ժամանակ . բայց աս տարբերութեամբ միայն , որ թուղթ կամ ուրիշ աստակ խաղերը արգելված են : Որչափ որ պարկեշտ մարդիկ կան , և մանաւանդ Փափէայի տէր եղողները , պէտք է որ շնորհակալ ըլլան Բօլիսի կառավարիչ Ահմէտ Ալի փաշային , որ աս կերպով (ինտոր բարի վարքն ալ ասանկ ընել կը պահանջէ) շատ անկարգութիւններու առաջքը կտանէ . որոնք սովորաբար արհաւիրխաղեր առաջ կուղան :

Վիլիքի Ասպետը , հոգաւոր անդղիացի պատկերահարը , շարաթ օր սխաւ վեհափառ Արքային պատկերը քաշել :

Թաւրիշ Պաշայի շողենալը Պէրուլէն դալով , հետագայ լուրերը բերաւ . Խարահիմ փաշան իր բանակը վերցուց Օւսկէէն անցած ամսու 10 ին՝ Ղամասկոս քաղվեցաւ , ու շատ տուրք առաւ աս քաղաքէն : Կերենայ որ՝ Երուսաղէմէն ու Գազայէն պիտոր անցին Եգիպտոս երթալ . բայց աս բանը անհնար է , ինչու որ անկողմի բնակիչները թշնամի են իրեն . մանաւանդ թէ Օսմանեան Տէրութիւնը ճամբու վրայ գտնուած բերդերը սամրցուցած է զօրքով ու պաշարներով : Երուսաղէմէն որ ամեն լեռնաբնակներէն աւելի քաջ պատերազմող են , զէնք առած պատրաստ կեցած են որ դէմ կենան չի թողուն որ անցնի :

Նալով՝ որ Պօլսոյ մէջ զբոսնելու յարդի Ամիրաները , աս օրերս մէջերնին երգմամբ ուխտ ու դաշինք են ըրեր միաբանութիւն ընելու , ազգին օգուտը հոգալու , ու իրենց հինցած ծրուած նախաձեռնին բոլորովին մարելու : Այնչափ են վարվեր հիմայ ազգասիրութեան սիրովը , որ կարգաւ մէկվեկու հացիկերայթներ կընեն , ազգին երջանկութեանը ու իրարու կենաց համար զինի կը խրմեն . իրենց հաց կերած ատենին անգամ ազգին վրա կը խօսին . ինչ ըսենք որ կըսեն , ազգը պայծառանայ . ինչ ճամբայ բռնենք որ գիտութիւնները արուեստները ծաղկին . վաճառականութիւնը ու երկրագործութիւնը առաջ երթան ազգին մէջ : Գալաթիոն , ներք՝ իրենց խօսքերուն մէկ հատիկ նիւթն է . մանաւանդ Խալիկաւարու ճիւղերն : Ինտոր ըլլայ որ կըսեն , ազգը քիչ աստիկն մէջ հարուստնայ իմաստուն ըլլայ ուրիշ զարգացեալ ազգերուն հետ հաւասարի : Իրենց խօսքերուն մէջ ամենեւին մեկ ծանր խօսք մը կատարով անգամ (շարայով պիլէ) չեն ըսեր մէկմէկու . այլ միայն օշուտ կը խորհին ու կը զուրցեն :

Խարահիմ փաշան միարանցու պէտէն շէնքերուն հետ . որոնք հինգ վեց հազար ձիւսեր զօրք տրվին , որ մինչև Եգիպտոս հարկ երթան պաշտպանեն զինքը :

Ի խոնակները այնքան կատարած են եգիպտական կառավարութեանը վրա , որ բարձրագոյն Գլխաւոր պաշտակցաց հրամանին դէմ (որ շատ կը ցաւին աս բանին վրայ) ձեռքերնին ինկած եգիպտացի զինուոր , փախտականները ևս՝ որոնք Օսմանցոց կողմը անցնելու կուղան , չարաչար կըսպաննեն :

Խարահիմ փաշային ատենագիրը (տիփան Էֆենտիսին) որ Հալէպու կը հրամայէր , հաղանդեցաւ (օսմանեան Տէրութեան . Պօլիս իրիկայ իր նշանը , Խարահիմ փաշային դրած թղթերուն հետ , ու ինքնալ պիտոր պայ : Կըսվի որ՝ յիշեալ թղթերուն մէջ շատ հետաքրքրական զիբեր կան :

ԳԱՐԻՌՈՒՄ

13 Գեկտեմբեր :

Երբին Վեհափառութեան Եկեղեցոյս կայսեր տօնախմբութիւնը՝ կատարվեցաւ ամսու 6 ին , մեծ հանդէսով :

Սուրբ Գօնսօր՝ ժամ 4 ին , Սուրբ Փօթիկի եկեղեցին զնայ Բարսեղ Եպիսկոպոսին տնակը ու բոլոր ուսուց հայտու կներու ընկերութեամբ , որոնց շարք հայազգի են : Վաղարիս թնդանթները , նաւահան գիտոր գտնուած գաղղիական ու աւստրիական փոքր նաւերը , ուղեւորացի ուսուց զբօսալը :

Երբ օրը իրիկուն դէմ մեծագոյն օդային խաղերով մը բրաւ Գօնսօր , որ հրաւիրեալ էին ուսուց պաշտպանութեան տակը եղած երեւի վաճառականները :

Տեղւոյս կառավարութեան գուր իրիւծ ձիւսեր զօրքերը , Խոստապալու ջորեպանը հանվեցնող զօրքերը գտնալու համար , իրեք հոռոմ ձեռք ձգած են Վաղարիս տէրէի մօտ : Թեպէտ նշան մը չի կայ որ ասոնք բրած ըլլան ան չարութիւնը բայց սպարազէն (փիւր սիլահ) ըլլալով , շատ կատարած կընեն թէ ասոնք ալ զէնքով ան կ'ալմը կը պտրակեն :

Կաշիս թէ մէկ խելայի Բաղրամշակ մը ժողով է , Սեփեթի մէկը աս ատենախօսութիւնը զուրցեր է :

« Գիտէ՞ք՝ Ամիրաներ որ մենք քանի մը անգամ ասանկ միաբանութիւններ ըրեր ենք խաշն ու աւետարանը վրայ բռնելով . գիտէ՞ք ինչ խոստմունքներ ենք ըրեր մէկմէկու , բայց ամենեւին չենք կատարեր : Մեր բրած երգումները օտքի տակ ատկինք , մեր խոստմունքներուն մէկն ալ չի կատարեցինք , վերջապէս առջինէն աւելի զէնք բաներ ըրինք , ու կամենամ ըսելու՝ խայտառակեցանք . Ս'հափսոս ան օրերուն որ մէկ ազգօգուտ գործք մը չի կատարելու ու ի զսա՝ իրարու արիւնն ալ խմելու ջանացինք , ու փնասալ միշտ ամենուս վրայ կընդգործէր : Բայց ոհա երջանիկ կը սեպեմ ես այս օրերը որ՝ ամենա մեկտեղ բնաւ ազգասիրութեան ոգով . ուրեմն խորհիք խել՝ ազգին թշուառութիւնները անհետ ընելու , մեր ձեռքէն եկածին չափ ըստակ խորձենք կամ հոգինք հասարակաց բարեւոյն համար , որոնց մէկ անգամալ մենք ենք ու բարիին մէկ մասնալ մեզի կը վերաբերի . ազգը միշտ մեր մտքին մէջը մեր աչքին առջին ունենանք :

Ստեղծ շատ զօղութիւններ կըլայ քաղաքիս մէջ , մանաւանդ երոպացոյ թաղը . օր չանցնի որ բան մը չի գտնան ան կողմերէն . ծառաներուն անհոգութեամբ , որ արները կը մանան զուրքը , ու ինչ որ կը գտնան կը յափշտակեն :

Մասեղի յոռնոց մեծ գործատուներ , օշ ըստ օրէ տառաջ երթալու վրայ է : Որչափ որ բանասէր անձինք կան թէ աշխարհական և թէ եկեղեցական , ջանք կընեն ամեն կերպով որ գիտութեանց սէրը տարածվի իրենց ազգին մէջ , ու բոլոր ժողովուրդը լուսաւորվի , իր հին նախադաշարմունքները մէկ գի ձգէ , որն որ անհամար շարքերու պատճառ եղած է մինչև հիմա : Գալաթիոն մէջ ընդարձակ դահլիճ մը ունին Սպիտակաւ , ուր անդ երկու հազար կտորէն աւելի զիբք կայ գանազան լեզուով , ու ֆիլիզական գործիչներ : Հատուաւմական անձինք ընկերութիւն մը հաստատած են մէջերնին , մարդ գլուխ ամիսը 6 զուտուլ կուտան , ու երբոր ուզեն կերթան կը վայելին ան զիբքերը . ու ժողոված ըստով՝ ուրիշ հարկաւոր զիբքեր կտանեն , կամ օրագրութեանց կը ստորագրովին :

Չմուլան մէջ կիրակի օրերը բաց է յիշեալ դահլիճը , ուր անդ կը հաւաքվին ուսումնականները , ու հասարակ ժողովուրդն ալ , երբեմն գիտութեանց վրա եղած գոտը մօտիկ կընեն , ու երբեմն ալ ֆիլիզական փորձեր կը գնեն :

Հոռնոց աստիճանը ևս , բոլոր եկեղեցականներուն հետ հոն կերթայ ու գաս մօտիկ կընէ :

Վիլիսպէս աս բարեւեր ու ուսումնասիր ընկերութեան փափաքը՝ իրենց ազգին լուսաւորութիւնն է :

Հոռնային կը գրեն :

« Երբ Պէշերը Մարթայէն թուղթ մը գրեց Սըրբաղան փափին որ հրաման տայ իրեն , Հոռոմ քաղաքը բնակելու իր մարդիկներով , որ 120 հօդի են : Փրոթ , փախանայի ժողովն ալ պատասխան տրվաւ թէ կընայ գալ ու բնակիլ հոս , միայն թէ դրամի օգնութեան անկախութիւն չունենայ : Վերստին գրեց Երբ Պէշ միայն բնակելու հրաման կը խնդրէ , ո'չ թէ ուրիշ բանի , ու ես կարողութիւն ունիմ իմ մարդիկներս պահելու : Ուստի կարելի է որ՝ տեսնանք հոս իրանաւուն իշխանը : »

Սեփեթ ուրախութիւնով տեսանք Աղաբաթ Բեյաթ :

Մեր ամեն գործոցը մէջ անոր ալ բարի բաժին մը հաննք , ստեղծուլն ալ օրհնէ ազգնալ ու մեր գործնալ : Մեր թշնամիներուն բարբառնումները բանի տեղ գնելով չի կայնինք ատարելութեան ճամբուն մէջ , այլ միշտ տառաջ երթանք , չի նմանինք այն անխոհեմ ճամբորդին որ իր ճամբան երթալու ատենը՝ ծառերուն վրայի բըղէկներուն ձանձրացուցիչ ձայնէն անհանդիստ ըլլալով՝ երաւ ծառերուն վրայ մէկիկ մէկիկ փնտռեց ու հաղիւ անոնցմէ երկու հատ կրցաւ սատկեցնելու . ուրիշ մնացածները իրենց սիրելի երգը կերպէին . ճամբորդը անոնց բանով ընել չի կրնալէն ի զսա՝ զիշերը վրայ եկաւ աւազակները զինքը կողոպտեցին : Երբ մենք ալ ասանկ չընենք . ներքէն վեհաճնութեամբ մեր թշնամիներուն որն որ մեր Տէրնալ կըստուիրէ :

Կըլուսանք որ այս միաբանութիւնը շատ երկար պիտի տեւէ ու շատ օգտակար բաներու ալ պատճառ պիտի ըլլայ . որով ազգն ալ կըլայ զիտուն , հարուստ և երջանիկ , որ վեհափառ Արքային ալ օրտին մէկ հատիկ փափազն է :

Ինչ որ պարզվում է, որ ու յօրինողին հայրենասեր է. ասումը ու ազգյին յառաջագիմունքի համար բրած ջանքը, իրաւ որ շատ յոգնութեան ու մեր մեծերիմ երախտադատութեանը արժան է. ուստի յայտնին շատ է. թէ Աստուծոյն ազգայն է թէ ուրիշ քաղաքացի հայոց ազգասիրութեանը վրայ, որոնք բոս ամենայն մասին պիտի օգնեն մեր յարգի պաշտօնակից երօթը ազգօգուտ ու բազմաշնաւոր զործայն որ օրէ օր ամեն բարեկարգութեամբ ու կատարելագործութեամբ առաջ երթալով, անշուշտ պարծանք կը ընայ ըլլալ մեր ազգին ու մասնաւորապէս Աստուծոյն ազգայն ըլլալ հայերուն :

ԳԼԳՂԻՆ

Փետր. 15 նոյեմբ. : Փետր. 15-ը իշխանապետ Թոմաս Դեյ, Մայրաքաղաքէն Կոնստանտնուպոլիս քաղաքացիական ընտանիք :

« Պէտք է որ գիտնաք, Պարոններ, որ մենք զըլիսին իտարած ենք Մէհմետ Ալին բարոյքը ու աւոր իշխանութեանը վրա :

« Ես չեմ ըսեր որ, Արեւելեան երկիրները որն որ հիմա կը կառավարէ նա, իր իշխանութեան տակը անցնելէն առաջ՝ հանդիմանութեամբ մէջ էին : Գիտեմ որ ասանկ չէր. բայց ան երկիրներուն հասկին (առավարութեան ատենը, ապաւինելու տեղ մը կամ միջոցներ կային ան կողմերը, բռնաւորութեան ձեռքէն ազատելու համար : Բայց ասանկ չէ՝, քանի որ Մէհմետ Ալին տիրեց ան երկիրներուն : Ինչ որ եւրոպական ոգին գտած էր, առաւ խայտարակեց զանոնք բարբարոսութեան ոգիով. հիմալեւն աստեղիս բարեկրթութիւնը գործիք մը ըրաւ ալ աւելի ծանրացնելու ու չորս գին տարածելու Արեւելեան քաղաքակրթական իշխանութեան ըլծը. անքան զօրք ժողեց որ մինչև ան երկրի ժողովրդեան թիւը պակսեցուց. այնքան տուրք ժողեց, մինչև որ ժողովրդեան ինքը զրաւել (չափ լինել) ելաւ : Սոսկայի յափշտակութիւն մը ընդից, որ ունան ամենին տեսնուած չէ Լեւոնտայի մէջ. մեծաւաճառութիւն (Էւրոպական) բոլոր երկրի բերքերուն. մարդկային կեանքը բանի դեղ չի գնել և այն. ու հաւաստեք են բարիքը որոնցմէ ճիշտացուցեր է Մէհմետ Ալին Արեւելեան ժողովուրդը :

« Իրեք չորս միլիոն ժողովուրդով, ուղեց որ 270,000 զօրք պահէ, այսինքն՝ զազգայնացուց խաղաղութեան ժամանակը ունեցած զաշխարհի աւելի. . . ու աս ամեն բանը ըրաւ զազգայնական բարեկրթութեան անունովը : Ընդհարհք տեսարան մը չէ՝ մի մեր աչքին առջևը, երբոր կը տեսնանք որ զեղեցիկ անունը ազգային պահպաններու, վերջի ժողած զինուորներուն տրուաւ. անխեղճ հիւանդներուն՝ որոնց մինչև ան ատենը խնայած էր, իրենց բնակարաններէն բռնի գուրս հանել տրուաւ ու զինուորութեան զրեց, ու հրամայեց որ գէմ կեցողները ձեծի տակ մեռնունեն. վասն զի իր բարեկրթութեան զինուոր գործին գաւազանն է, ու տրդիւնքը՝ մնացած ֆաշիզմներուն չբաւորութիւնը մերկութիւնը ու ողորմելի վիճակը. այս է միայն իր իշխանութեան տակը եղածներուն բոլոր յոյսը. . . .

« Չէք գիտեր ուրեմն, յաղթութիւնը ևս չընչին բան մը կերեւնայ ասանկ խեղճ ժողովուրդին, թէ Սթրին քաղաքի մօտ եղած պատերազմին մէջ 3,000,

եղիպտացի յաղթութեամբ տաճիկները հալածենք ըսելով, փախան ու փաշային բռնաւորութենէն ազատեցին զիրենք : Ընտանի կը կարծեմ որ՝ մէկ հառիկ օրինակ մը նէ ասիկա, ու բնաւ եղած բան չէ որ յաղթողները փախչին յաղթութեանը հետ, իրենց մեծին ձեռքէն ազատ վերա համար : Չէք գիտեր ուրեմն, որ Լեւոնտայի ժողովրդեան թիւը երբոր Մէհմետ Ալին տիրեց, 3 միլիոն էր, ու ասօրվան օրս՝ ինչպէս որ կը հաստատեն, երկու միլիոն մնացած է :

« Ուրեմն բնակաց երբոր մասը կորսնցած է. այս է մի եղիպտական բարեկրթութիւնը, Գաղղիոյ բարեկրթութեանը հետ միացած. կը զգուշ երբոր միտքս կը բերեմ թէ աս անգուլթ և սուտ բարեկրթութեան մէջ բան մը կընայ զանրակի արդեօք որ նմանի մեր ունեցածին :

« Մէհմետ Ալին նաւախումբը շինելու, ինչպէս որ գիտէք, ոչ թէ միտակ այնքան միտակ ըրեալով, այլ և հաղարուոր մարդիկ կեանքերնին կորսնցնելով (որովհետեւ ասիկցի գիւրին բանը չիկայ անոր) ալ աւելի շատ. դաւ աս նաւախումբը, երբոր մասնութիւն ընելով (Օսմանեան նաւերը Աղէքսանդրիա տարին. բայց կը տեսնանք որ՝ բնաւ չեն կրնար անոնք նաւահանդիստէն գուրս ելլալ ու գէմ գնել իրեք չորս անգլիական նաւու, որ յեշտալ նաւահանդիստը պաշարած են :

« Եւ գիտէք թէ որչափ զովութիւններ արմին եղիպտական բանակի սպարապետին, մինչև նոր Կարթագենի մեղ զրին զանիկա. բայց աս զօրապետը ու իր բանակը, չի կրցան յաղթել փոքրիկ գունդի մը. որու մէջ 1,500 անգլիացի կան, ու 250 աւստրիացի :

« Ինչոր՝ եղաւ կրեսն, որ զաղէկացուց Տերութիւնը աղէկ տեղեկութիւն մը չունեցաւ փաշային զօրացը համար. անանկ որ՝ շատ մարդիկ տեղեկ կարծելով զիրենք, հաստատեցին թէ 150,000 զօրք կայ Լաոքեստանի մէջ. ոմանք ալ չափաւորելով աս թիւը, 80,000 հոգի է ըսին Խարախիմ փաշային բանակը. բայց ամենին այսքան զօրք չունեցաւ : Սթրինայ ձեռքին մէջ՝ 42,000 հոգի ունէր, ու աղէկ գիտնալով որ Լաոքեստանի ապստամբութիւնը զոսպելու համար, հարկաւոր է (Օսմանցուց բաժնիկը սաստիկ զարնել, (ու անոնց հետեւեալ մօտիկաւ էր) բոլոր ուժը հո՛ւ թափել, որոնք 42,000 հոգի էին, ու 7—8 հազար ալ Արեւա ու Լաոքեստան կը կենային :

« Ինչ եղաւ ուրեմն աս 50,000 զինուոր. ոմանք փախան, ինչպէս որ հիմա ըսի, պատերազմի մէջ 5—6 հազար հոգի կորսնցան, 10,000 ալ ձմեռան մէջ ցուրտի չի զինանալով մեռան. վասն զի իրենց բանի բուն սպարապետը, եղիպտական հանգերձներով իրաւ նաւու լեռները խրկած էր զանոնք որ ապստամբները զսպեն : Ահա ան երկրի զինուորական խնամքը, որ ինքզինքը բարեկրթ ազգերու կորզը զրած է :

« Եւ կը հարցնեմ հիմա, իրաւունք չունի մի Գաղղիա որ հոգ տանի Ալիեանէի Խաղաղ Դէրիֆի մէջ զրված, ճշմարիտ բարեկրթութեան ու Լեւոնտայի կառավարութեանը համեմատ եղած բաները ծաղկեցընել : Պօլիս ալ զաղղիացիներ կան, ինչպէս որ Լեւոնտայ. բայց անանկ զաղղիացիներ որ՝ ոչ իրենց հաւատքը ուրացած են և ոչ հայրենիքը, այլ զաղղիացուց իրաւունքը ու բարոյական ազգութիւնը կը պահպանեն : Սմանք կըսեն թէ, աս նոր կարգադրութիւնը տաճիկաստանի ցնորք մընէ, միայն թղթի վրա գրված կը.

տեսնելի. բայց ստոյգ գիտենք որ՝ (Օսմանեան Տերութիւնը ամենեւին մարդ չի պատժեր հիմա առանց դատաստանի : Ինչ հպատակներուն ինչքը չի զրաւեր (զապալներ) : ամեն մարդ ապահով է իր կենացը ու ստացուածքին վրա. յափշտակութիւն ընող պաշտօնատարները սաստիկ կը պատժուին. քրիստոնեաները իրենց կրօնը համարձակ կը պաշտեն. ու տաճկացի հետ հաւատարմաւորութիւն կը վայելեն

ԱՌԵՆՏԵԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԻՅՍԻՐ

13 Գիտեմքեր :

Լոնտոնիս հասարակօրէն թու է, բայց կը յուսանք որ հաշտութեան աւետաւոր լուրը ամեն տեղ տարածելու հարց բաւի փոփոխութիւն մը պիտի ըլլայ աղբիւսայ գինեւուն վրայօք : Սանիֆաթութեանը ևս մեծ անշարժութեան մէջ են. բաւական ապրանք կայ Լեւոնտայի վաճառականներուն մօտ, որոնք զնոյ առնող չեն գտնար :

Քէօք Պօլս : Լա ապրանքը 220 — 230 զուռուզ գիւրաւաճառ էր ու ուզող շատ կար : Բայց վերջի շուղեւուն Լեւոնտայէն եկած լուրերը այնքան լաւ չըլլալուն՝ քիչ մը զօրաւորաւաւ է հիմայ վերոյիշեալ գիներով : Քիչ ապրանք կայ, մանաւանդ Պախլու տեսակէն :

Տէրի : Գինեւուն փոփոխութիւն չեղաւ. 26—29 զուռուզ օխան կը վաճառվի, բայց աս գիները շատ թու են :

Բամպակ : Սեւ անշարժութեան մէջ է, ու անուշիկ հարցընող չիկայ, որովհետեւ Լեւոնտայի քաղաքներէն եկած ետքի լուրերը շատ գեշ էին աս ապրանքին համար. աս օրվան գիները 225—240 զուռուզ ըստ տեսակին :

Սեւաքս : Թու են գիները, ու ի խօնի հեղեղը (Քիւլ) շատ վնաս տրուաւ աս ապրանքին, որովհետեւ ան քաղաքի զործատանց տէրերը բաւական վնաս կըսեցին և ծախանակ չունին հիմա մետաքս առնելու. հիմալու գիները ասոնք են :

Պարսպի ապրանքը՝ երկան խալլան	270 275
Եւս կարճ խալլան	285 290
Սեւաքս երկան խալլան	310 315
Եւս կարճ	330 335

Հատ լաւ տեսակը	365 370
--------------------------	---------

Պտուղ : Թու են գիները՝ կարմիր չամբը՝ 38 80 զուռուզ ըստ տեսակին. կուտսուղը՝ 140 162, սեւ չամբը՝ 25 30. Բայց Լեւոնտայէն եկած գեշ լուրերուն նայելով կը կարծենք որ աս գիները կիջնան :

Չիլիտ : Պէնիպալի լաւ ապրանք կուզվի 110 115 զուռուզ օխան. ուրիշ տեսակները 90 95 :

Հաքար : Սոս օրերս բաւական ապրանք եկաւ, ճիւղակը՝ 230 260 զուռուզ կը ծախվի. կապոյտ ու թխազոյնը՝ 180 190 խանթարը :

Խահլէ : Գիները քիչ մը թուցան, աս օրվան գինը 660 690 զուռուզ է ըստ տեսակին :

Պիպէր : Բաւական ապրանք կայ, ու գնոյ առնող շատ չիկայ. 4 5 զօրաւորաւաւ է :

ԾԱՆՈՒՅՈՒՄ

ՎԵՐՔԵՐԵՆ ՍՐԻՈՅՆ ՄԵՍՐՈՊԵՆ

Ի. Զ. Միսնիս

ՅԵՅՏԵՐԵՐՈՒԹԻՒՆ

Գիտութիւնը ու բարի կրթութիւնը մարդու երջանկութեան զխաւոր միջոցը ըլլալը ամենեւին յայտնի է, ու հիմայ չենք երկբայի բնաւ, թէ մեր ազգն ալ աս անհերքելի ճշմարտութիւնը լաւ կը ճանչնայ. վասն զի կը տեսնանք որ՝ ամեն տեղ հայոց երեւելի ազգասէրները, Օսմանեան մեծագոր Տէրութեան ուսումնասիրող ու հայրագութ աշտարակութեան քաջաբերութիւն առնելով, հոգով չափ խնամք ունին կանոնաւոր դպրոցներ հաստատելու, ու ուսումնական յորդորները ընելու, ազգիս նորահասակ երիտասարդներուն ։ Սանտանդ թէ Կոստանդնուպօլիս բնակազ հայոց ժողովուրդը ու յարգի Լիւրանները, որոնք ազգասիրութեան ու հայրենասիրութեան բարի նախանձ մը ունեցան աս մօտ ատեններս, ու փափաղելով որ մեր ազգն ալ աս յոսուտը եւալ դարու մէջ, ուրիշ բարեկիրթ ու գիտնական ազգերէն ետ չի մնայ, ուսումնասիրութիւնը օր ըստ օրէ ծաղկեցնելու մարդասիրաբար հոգ տարին, ու երեւի ճեմարան մալ հաստատեցին, մասնաւոր Գորատուններէն ՚ի զատ ։ Ուստի մեծապաշար Լիւրաններուն ու բոլոր ժողովրդեան ջըցուցած ազգասիրութեան եռանդը, անշուշտ մեծ դրօշմիւններու ու երանապիտութեան արժանի է ։

Սենք ալ մեր տկար կարողութեան չափովը, Սուրբ Մեսրոպեան վարժարան անունով Գալոց մը հաստատած ենք վաղուց հետէ քաղաքիս մէջը, ուր տեղ հայազգի տղայք բարի կրթութեան վերաբերեալ զիտութիւնները ու երեսպահան լեզուները կը սորվին ։

Բայց ցանկալով որ ուրիշ քաղաքները եղած հայերը եւ (որոնք կարելի է թէ եւրոպական լեզուաց համար վարժապետներ չունենան իրենց Գալատուններուն մէջը) մասնակից ըլլան աս հարկաւոր լեզուադիտութեանը, հոգ տարինք մէկ մասնաւոր մեծ տուն մը պատրաստել, զրտեքէն եկած աշխերաններուն համար, ուր տեղ պիտի կերակրուին ու ննջին հանգստութեամբ, ու աս բնակութեանը կանոնները վարը ծանուցեր ենք ։

Սուրբ Մեսրոպեան վարժարանին մէջ սորվելիքները ասոնք են ։

Ղաւօտեան սահմանված ազօթքէն ետքը ։

Հայերէն, Վերականգնութիւն, Ճարտասանութիւն, Հայոց պատմութիւն եւ Վերստանեական վարդապետութիւն ։

Յունարէն, հիմակվան լեզուն եւ հեքնականը ։

Կէս օրէն ետեւ ։

Յունարէն, փոքրիկ տղայոց համար ։

Խտակերէն ։

Գաղղիարէն ։

Տաճիկերէն ։

Թուրքանութիւն ։

Աշխարհագրութեան, Երկրաչափութեան, Ֆիզիկայի եւ Մաթեմատիկայի համար յատուկ վարժապետներ սահմանվելու է ։

Սանտապէս աս գիտութիւններուն համար հարկաւոր եղած դրժիքներն ալ պիտի հողաշղկն ։

Հասութեամբ (տանը ու կերակուրի խառնը տրվող) աշխերաններուն համար՝ յիշեալ վարժարանին մօտ յատուկ մեծ տուն մը պատրաստված է, որու կառավարութիւնը՝ չորս բանասէր անձինք վրանին առած են, (որոնց մէկն ալ աղին Սափարեան Գալիթ Լզան է, որ հիմայ Պօլիս կը կենայ) ու կը խոստանան աշխերաններուն ծնողացը, որ ամենեւին տարբեր ըլլալու չէ Եւրոպայի Գալոցներէն, բարի կրթութեան, պարկեշտ կացութեան ու հանգստութեան կողմնէ ։ Այլ երատեսուցներուն մէկը՝ անպակաս ամեն օր տղայոց հետ պիտի ըլլայ, թէ նախաճաշիկին, կէս օրվան եւ թէ իրիկվան կերակուրին ատենը ։ Ասեւ յատուկ խոհեմ վերակացու մը սահմանված է, որ պառկելու ատենը աշխերաններուն քովը ըլլայ միշտ, ու անոնց ամեն կերպ հանգստութեանը ու պակսութեանը հոգ տանի հայրաբար ։

Համեղ ու բաւական կերակուր պիտի տրվի աշխերաններուն, որոնք վերատեսուցներուն մէկուն հետ սեղան պիտի նստին միշտ, ու ասոր համար հարկաւոր եղած խոհարար ու սպասաւորներ պատրաստված են, որ պէտք եղած ծառայութիւնները ընեն ։

Յարգի բժիշկ մը սահմանված է, որ շարաթը երկու անգամ տղայոց մօտը երթայ, ու անոնց առողջութեանը տեղեկանայ ։

Հասութեամբ աշխերանները պարտաւոր են բերել հետերեմի վարը նշանակած հագուստները եւ ուրիշ հարկաւոր բաները ։ Իրենց համար պէտք եղածը՝ զիրք, թուղթ, գրիչ եւ այլն, պէտք է որ իրենք բերեն կամ իրենց հաշուէն վարժարանին վերատեսուցները հողան ։

6 Հապիկ	6 Չիֆտ չորապ	12 Մահրամայ
6 Քաթիկ	4 Փէշիք	4 Փէսէթա
2 Փանթալօն պլու յաճիվերա	2 Ֆէս	3 Սե բրալթ
2 Լիէկ 2 սեթի	1 Մնկողին	4 Չարաֆ
2 Խօրղան	1 Շիպիկի	2 Սանոր
1 Մկոյի ֆոշայ	1 Հանդերձի ֆոշայ	1 Գալ 1 բերն արծաթ

Հասութեամբ աշխերաններուն հանգերձները՝ ամենեւեւ միօրինակ պիտի ըլլան ։ Տարեկան զինը ամեն մէկ աշխերան 3000 զուտու է, հատուցանելի կանխիկ ։ Այլ երջիշեալ տունը բացվելու է, երբոր 25 աշխերան ընդունելու հաստատութիւն անենանք ։

Լ.Օ.Գ.

Վաճառականութեան պաշտօնաւորը Լ.Տէտ Ֆիթ, հի քաշան որոշեց որ եկող տարվան յունվարի 1 ին սկսի «Եւրոպական» ճրագարակաւ վաճառուը ։ Լ.Տէտ մէկ կողմի լիճերը առանձին պիտի վաճառվի անցած տարվան պէս, ու ծախու առնողները իրաւունք պիտի ունենան մէկ տարի «Եւրոպական» ժողովելու ան լիճերէն մարտի 1 էն սկսեալ 1841, մինչեւ 12 մարտ 1842 ։

Ըսոր համար հարկաւոր եղած երաշխաւորութիւնը ու գաշխները, անցած տարվանէն տարբեր չեն ։

ԳՐԱՆԳՐԱՆ ՍՏԵՎԵՆԻ

Տիւրքի ընեալ	23	30
Չիէքի	22	30
Հինգ ֆոտոգրոց	21	20
Հինգ տրալի	19	20
Հինգ բուպի քարաօվալա	18	
Վ. Կենտիկի օսկի	52	
Սաճառ	51	

ՓՈԽՆԵԼԿՈՒԹԵԼՆԵՑ ԳԻՆԵ

ՊՈԼԻՍ

4 Գեկտեմբեր ։

Ի ծնտու	111	
Մարտիկա	176	175
Թրեստ	445	444
Հօլանտա		
Շէնովա	175	174

Ի.Օ.ՄԻՐ

12 Գեկտեմբեր ։

Ի ծնտու	107	
Մարտիկա	168	
Հօլանտա		
Թրեստ	420	
Կոստանդնուպօլիս	հարուրին 2	

ԼՐԱՆՈՅՈՒՄ ԵՐԵՐԱՏԵԼՆ, աս օրագիրը շարաթը անգամը պիտի տրվի ։

Գին տարեկան 120 զը է, կանխիկ (Եւրո) ։ Ովոր կուղէ կրնայ ստորագրել ։

Իզմիլ՝ օրագրութեան տրպարանը ։

Պօլիս՝ վէգիլ խանը Իզմիլցի Սաւալանեան, Գալիթ Լ. զային մաղաղան ։

Թրեստ՝ Երեւան Գրիգոր Լզային գրատունը ։

Պուրսա՝ Վարաքեան Գրիգոր Լզային մաղաղան ։

Թաթաթ՝ Վօլատա խանը Հիսիւսեան մահտեփ ։

Սանով ու մահտեփ Լեւտիք Լզային մաղաղան ։

Լաիրնէ՝ Փափաղեան Պօղոս աղային վաճառատունը ։

Լըզուր՝ Խաղէզեան մահտեփ Յարութիւն աղային մաղաղան ։

Ի ՏՊԵՐԵՆԻ ՍՏԵՓԵՆՈՍԻ ՊԵՊՈՒՆԵ